

Records de Walter Benjamin

Gershom Scholem

Vaig conèixer Benjamin arran d'un debat sobre una conferència de Kurt Hiller, que tingué lloc a Berlín el 1915, en el qual va participar molta gent, entre altres Walter Benjamin, Werner Kraft i jo mateix. Se'm va adreçar i digué que volia continuar parlant amb mi personalment. Com a conseqüència, vaig anar a veure'l i des d'aleshores tinguérem tracte, al principi més aviat distant i després cada vegada més personal i més proper.

Entre 1916 i 1923, any en què vaig marxar cap a Palestina, vaig mantenir un contacte molt estret i prolongat amb Benjamin. El vaig visitar durant dies a Munic i ens trobàvem molt sovint a Berlín, particularment l'hivern de 1917, abans del seu casament; posteriorment vam reprendre el contacte personal després d'una prolonga-

da correspondència, quan la primavera de 1918 vaig anar a Suïssa, on ell s'havia establert un any abans, i vam conviure un any i mig a Berna, com a veïns una temporada i sempre en un contacte extraordinàriament estret amb ell i la seua dona. Després del retorn a Alemanya l'hivern del 1919 ens vam trobar molt sovint, els anys 1920-1923, a Berlín, a Munic, vam fer viatges plegats, també vam trobar-nos plegats amb diferents persones, sobretot perquè Benjamin tenia el projecte en 1921-1922 de publicar una revista que havia de dir-se *Angelus Novus*, amb la qual esperava que podria difondre de manera adequada les seues idees. El 1923 vaig estar amb ell durant mesos a Frankfurt, quan maldava per encarrilar la seua habilitació a la Universitat. Després vaig marxar a Palestina i des d'aquell moment ens vam trobar personalment dues vegades, un cop sis setmanes a París el 1927, en què estiguérem junts molt de temps, i l'altre el 1938, que vaig passar cinc dies amb ell a París. Aquesta fou la darrera vegada que el vaig veure en persona. Tots aquells anys, des del 1915 fins al 1940, mantinguérem una correspondència que fou de vegades extraordinàriament intensa.

Al principi de la nostra relació els temes de conversa eren de tipus filosòfic-metafísic. Posteriorment, als anys de Munic i de

Gershom Scholem (Berlín, 1907 - Jerusalem, 1982) fou un gran amic de Walter Benjamin. Gran erudit en temes de judaisme, fou durant molts anys professor de cabalística a la Universitat Hebrea de Jerusalem. Reflectí la seua relació amb l'autor de «L'obra dels passatges» al llibre *Walter Benjamin, història d'una amistat*. El present text aparegué inicialment a la revista *Der Monat* 216 (1966) i al llibre *Über Walter Benjamin. Mit Beiträgen von Theodor Adorno u. a.* (Frankfurt, Suhrkamp, 1968), i fou inclòs –d'on l'hem pres– a Gershom Scholem, *Walter Benjamin und sein Engel* (Frankfurt, Suhrkamp, 1992) © Suhrkamp Verlag.

Suïssa, parlàvem molt sobre judaisme, del qual començava jo a ocupar-me de manera intensiva aquells anys, i sobre tota mena de qüestions de caire intel·lectual que li interessaven llavors; del seu treball més que no del meu. Com que Benjamin no era cap expert en hebreu, no podíem tractar directament sobre aquestes coses, però jo m'hi vaig interessar força en els seus treballs. Ben sovint em llegia poemes, perquè escrivia poesia, havia confegit un gran cicle de 50 sonets dedicats al seu amic Heinle (que es va suïcidar quan va esclatar la Primera Guerra Mundial), i me'n llegia. Li agradava molt, en general, llegir en veu alta –les seues traduccions del francès, per exemple– i era un lector molt bo. També Píndar –llegia sovint grec en veu alta: el text de Píndar en grec i les corresponents versions de Borchardt i Hölderlin o d'altres traductors.

Era una relació molt afectuosa. A partir del 1921 ja ens parlàvem de tu, i vam tenir un contacte molt i molt estret al llarg de tots aquests anys.

Benjamin feia una impressió força especial quan hom el coneixia. Era d'una educació extrema. Sovint, quan en parlo, dic que mostrava una cortesia xinesa en la relació amb la gent, i alhora hi havia un fort element de reserva en ell, que només es dissolia poc a poc en el tracte amb les persones. Era molt sensible i suspicax davant les preguntes personals. Això va anar minvant posteriorment, que es va consolidar la nostra amistat, però era molt reservat i no acostumava mai –o gairebé mai, amb el pas dels anys– a parlar d'altres persones que ell coneixia. Acostumava a mantenir separats, a no barrejar, els seus conegut i amics, fins i tot en el cas d'amics molt propers.

Hagueren de passar anys fins que em presentà algun amic seu de joventut, en el

cas que encara hi mantingués relació, com ara Ernst Schoen. Al llarg de cinc anys ens vam tractar sense que arribés a veure mai cap d'aquests amics seus, i no era tan sols amb mi, sinó també amb altres i encara amb més força, que imposava aquesta discreció absoluta en tots els seus afers personals, cosa que de tota manera quedava una mica compensada o alleugerida en el meu cas pel fet que aquells anys tenia una gran amistat amb Benjamin i amb la seua dona alhora, raó per la qual hi havia molta més confiança.

Benjamin parlava de manera molt intensa, i ho va fer ja en la nostra primera conversa, que durà unes quantes hores. Quan ens vam trobar la tardor de 1916 a Munic, a Seehaupt, on ell hi passava uns dies amb qui fou després la seua dona, tinguérem converses inacabables sobre qüestions filosòfiques i jueves. En la conversa es pot dir que temptejava. Parlava directament, mentre mirava amb els ulls esbatanats. Quan hi havia més gent, mirava a la paret i no esguardava ningú, cosa que passava sobretot quan parlava davant un cercle ampli de persones.

En tots aquells anys, des del mateix moment que el vaig conèixer, feia una gran impressió, tant per la seua personalitat com per la seua manera de raonar, pel seu pensament, que era molt singular i gens convencional. Gairebé mai discorria, en converses sobre temes seriosos, per les vies o el tipus de raonament que haurien sigut els previsibles. Abordava les qüestions a partir d'un punt de vista totalment original i inesperat, i temptejava. La seua conversa –tot i que es notava aquest tempteig– era alhora extraordinàriament rigorosa. Construïa molt bé les frases i de vegades, fins i tot, el que deia podria haver anat directament a impremta.

D'altra banda, tenia molta tendència a parlar assentant tesis. El seu pensament em va impressionar tot d'una, ja d'entrada, em va subjugar i em va influir poderosament. Cal comptar que jo era cinc anys més jove. Sens dubte ens vam influir força mútuament, cada un a la seua manera. Mai podré oblidar o menystenir la profunda influència que va exercir Benjamin en la meua orientació i les meues idees en l'aspecte filosòfic. Vaig llegir amb ell textos filosòfics, quan em vaig traslladar el 1918 a Suïssa i vam viure plegats en un petit poble, Muri bei Bern, en cases que estaven una al costat de l'altra. Allà vam estudiar els treballs de Herman Cohen sobre l'obra de Kant, sobre la teoria kantiana de l'experiència. Assistíem junts a algunes classes a Berna i anàvem el seminari del seu mestre, amb el qual feia llavors la tesi de doctorat. En 1918-1919 anàvem també a seminaris filosòfics, sobretot un que tractava d'Aristòtil. Benjamin s'hi captava amb total seriositat. En canvi, a les classes d'història de la literatura alemanya o a les de filosofia feiem una mica de barrila, perquè eren més aviat avorrides.

Ben al principi, jo ja esperava molt dels treballs de Benjamin. Quan el vaig conèixer era encara un esperit d'orientació sistemàtica, i tenia l'ambició d'elaborar un sistema filosòfic, una metafísica, objectiu per al qual va redactar tota mena de projectes. L'enginy metafísic era el seu tret més important i el talent o la mostra de geni més destacat que tenia. Els seus treballs en aquest terreny es van veure barrats, com ja sabem, pel fet que als anys de la gran inflació perdé el seu patrimoni o, més ben dit, els seus pares perderen el patrimoni, i després del fracàs de l'habilitació universitària a Frankfurt es va veure forçat a guanyar-se la vida amb la ploma, raó per la qual no tenia el temps

necessari per a plantejar-se treballs de gran abast, com el tenen els investigadors acadèmics que compten amb ingressos assegurats. Benjamin no tingué aquest temps. I per això, per exemple, de les seues obres només arribà a assolir forma acabada el seu únic «gran llibre», *Els orígens del drama barroc alemany*, mentre que les circumstàncies de la seua vida el van impulsar a l'assagisme, a la producció d'assaigs en part molt substancials i plens de contingut, i també a treballs menors i molt menors, en els quals exposava el seu pensament de les formes més diverses i variades. La seua voluntat hauria estat sens dubte dur a terme alguns dels seus grans projectes en el camp de la filosofia del llenguatge o de la filosofia de la història, però després, quan deixà de banda la dedicació a la filosofia sistemàtica, derivà cap a l'escriptura de fragments filosòfico-literaris. Per bé que la seua escriptura fragmentària tenia també una línia sistemàtica, es tracta de tota manera d'un pensament fragmentari i prismàtic, com el va definir una vegada Holz. Quan, passat el temps, això es va consolidar, la seua producció prengué un caire molt singular, que ha menat sovint al malentès segons el qual Benjamin era un escriptor, un literat i no un filòsof, quan en realitat sembla ben clar que tota la seua producció s'ha de contemplar en el seu nucli central des del punt de vista filosòfic i com a producció filosòfica. Posteriorment, quan s'aproximà més i més a la concepció marxista i materialista de la història, o almenys tractà d'assumir-la i fer-la seua, tot i que amb grans reserves, com una mena de principi heurístic, com un mètode temptatiu, els seus amics prengueren posicions molt diferenciades pel que fa a la seua producció. Jo mateix no vaig compartir de cap manera aquest tomb

i vaig mantenir sovint discussions amb ell, el 1927 a París, i també per carta, i la darrera vegada que ens vam trobar tinguérem una gran controvèrsia sobre la qüestió del marxisme en els seus escrits. Ell intentava expressar el seu pensament de manera que s'aproximés al màxim a les categories marxistes, cosa sobre la qual hi hauria molt a dir i és difícil parlar-ne en unes quantes frases. En qualsevol cas, vaig esperar d'ell fins al final una materialització dels seus projectes en el camp de la filosofia del llenguatge i de la filosofia de la història –eren les qüestions que més li havien interessat– i esperava que potser forniria aquests resultats en el gran llibre que havia estat preparant al llarg de 13 anys. El 1927 volia escriure un assaig més o menys llarg sobre els passatges que hi ha entre els grans bulevards de París, aquests carrers interns plens de botigues, i amb el temps, d'aquest assaig, que cada vegada el tenia més atrapat, en va fer una cosa molt gran, que va condicionar del tot la seua producció els darrers anys. No va acabar mai el llibre, en bona part com a conseqüència de la seua situació personal, i encara més després de 1933, quan Hitler va arribar al poder a Alemanya. Arran de l'establiment del règim de Hitler va marxar de seguida a l'estranger, de primer a Espanya, a les Illes Balears, després a París, on va aconseguir, a la Biblioteca Nacional, una quantitat immensa de material per al llibre en el qual estava treballant i que titulava llavors «París, capital del segle XIX». La dedicació a aquestes coses va determinar d'alguna manera tota la seua vida a partir de 1927. Fou en gran part per això, per exemple, que mai va dur a la pràctica –tot i que sovint hi va estar molt a prop– el pla de venir a Palestina, on potser hi hauria romàs i tal vegada, si s'hagués instal·lat aquí, hauria sobreviscut. En

qualsevol cas, el desig de culminar aquest treball segons el projecte que tenia al cap el va aturar sempre. De vegades rebia un telegrama seu on em deia: «Arribo l'1 de desembre d'aquest any, per via marítima, a Palestina». No hi aparegué mai. A dir veritat, tampoc no l'esperava, perquè sabia fins a quin punt el seu treball discorria per dreceres ben singulars i que aquestes qüestions el lligaven tant que difícilment hauria sabut alliberar-se'n del tot, com de fet va passar fins al final dels seus dies, de manera que avui comptem amb un llegat extraordinàriament extens de treballs preparatoris per a aquest llibre, però el llibre com a tal no existeix.

De sempre, des que en vaig tenir notícia, és a dir, ja des de la seua joventut, als anys 1913-14, en què ja se'n sentia a parlar, l'anomenada de Benjamin era molt gran en un petit cercle, diguem-ne esotèric, de persones. Se'l considerava un esperit extraordinàriament profund i seriós, també malenconiós, que prometia grans coses, però amb un tarannà, una personalitat, difícil, complicada, molt singular. Després, quan jo ja havia marxat d'Alemanya, tingué una certa presència en els cercles literaris de Berlín a través de la seua tasca al *Literarische Welt* de Haas o per la seua col·laboració amb el grup al voltant de Bertolt Brecht i, a poc a poc, es va anar guanyant en aquells ambients i entre els entesos, que tampoc no eren tants, la fama que li esqueia, és a dir, la de ser el crític més important de llengua alemanya d'aleshores. Detractors tampoc no li'n van faltar, perquè l'escriptura de Benjamin, que és de la màxima precisió i concentració, també era difícil i sens dubte tingué l'habilitat de fer-se no pocs enemics per la seua manera d'escriure, cosa que vista des d'avui, quan rellegim i meditem

aquestes coses, potser costa d'entendre. Trobe que Benjamin, particularment quan explicitava el seu pensament, era d'una gran lucidesa, també en coses que a primer cop d'ull semblen altament paradoxals i mouen a la contradicció. Però la fama que tenia era d'una mena molt especial. □

Traducció de Gustau Muñoz

SUBSCRIU-TE A L'AVENÇ

opinió +
cultura + història +
crítica + assaig
per menys de
5 €/al mes

Fes-ho a través de
www.lavenc.cat

Ens pots seguir per:

